

УДК 35.076.2

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-21](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-21)

Сергій ПУШКАРЕНКО

магістр, Навчально-науковий інститут публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка», просп. Шевченка, 1, Одеса, Україна
ORCID: 0000-0001-7159-5070

Андрій ФАЛЬКОВСЬКИЙ

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції, Навчально-науковий інститут публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка», просп. Шевченка, 1, Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-2255-4392

Serhii PUSHKARENKO

Master's Degree, Educational and Scientific Institute of Public Service and Management of the National University "Odesa Polytechnic", ave. Shevchenko, 1, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7159-5070

Andrii FALKOVSKY

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Political Science, Law and European Integration, Educational and Scientific Institute of Public Service and Management of the National University "Odesa Polytechnic", ave. Shevchenko, 1, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2255-4392

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

INSTITUTIONAL COMPONENT OF THE HUMAN RIGHTS PROTECTION MECHANISM

Інституціональна складова частина механізму захисту відображується в діяльності внутрішньодержавних органів, що задіяні в процесі захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні. Основна роль в інституціональному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина належить Президентові України, органам виконавчої влади, правоохоронним органам, а також інститутам громадянського суспільства. Роль Президента України в організаційно-правовому механізмі захисту прав та свобод людини й громадянина в Україні обумовлена тим, що він є гарантом Конституції. Важливою умовою утвердження й розвитку України як правової держави, що заснована на засадах верховенства права, взаємній відповідальності між людиною та державою, є незалежно функціонуюча судова влада, здатна забезпечити справедливість та ефективний захист прав кожної людини. Особливе місце належить також судам, прокуратурі, органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам, які відіграють активну роль у захисті прав та свобод людини й громадянина. Роль органів виконавчої влади в організаційно-правовому механізмі захисту прав та свобод людини й громадянина полягає в організації виконання Конституції та законів України.

Проблема забезпечення реалізації, охорони і захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина органами державної влади сьогодні набула особливої актуальності. Успішне виконання цих завдань значною мірою залежить від правильного, науково обґрунтованого керівництва суспільством, усіма проявами його життєдіяльності, удосконалення системи державного управління. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості та ефективності діяльності усієї системи державних органів, що пояснюється цілою низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, зумовлених новими підходами до вирішення багатьох важливих завдань, які постають перед державою.

Ключові слова: механізм захисту, органи виконавчої влади, державна влада, Конституція.

The institutional component of the protection mechanism is reflected in the activities of domestic bodies involved in the process of protecting human and citizen rights and freedoms in Ukraine. The main role in the institutional mechanism for the protection of human and citizen rights and freedoms belongs to the President of Ukraine, executive power bodies, law enforcement agencies, as well as civil society institutions. The role of the President of Ukraine in the organizational and legal mechanism for the protection of human and citizen rights and freedoms in Ukraine is determined by the fact that he is the guarantor of the Constitution. An important condition for the establishment and development of Ukraine as a legal state, based on the principles of the rule of law, mutual responsibility between man and the state, is an independently functioning judiciary capable of ensuring fair and effective protection of the rights of every person. A special place also belongs to the courts, the prosecutor's office, internal affairs bodies,

and other law enforcement agencies, which play an active role in protecting the rights and freedoms of people and citizens. The role of executive authorities in the organizational and legal mechanism for the protection of human and citizen rights and freedoms is to organize the implementation of the Constitution and laws of Ukraine.

The problem of ensuring the implementation, protection and protection of the rights, freedoms and legitimate interests of a person and a citizen by state authorities has become particularly relevant today. The successful performance of these tasks largely depends on the correct, scientifically based management of society, all manifestations of its vital activities, improvement of the state administration system. The further development of democracy, ensuring the rights and freedoms of citizens are inextricably linked to the improvement of the quality and efficiency of the entire system of state bodies, which is explained by a number of objective and subjective factors caused by new approaches to solving many important tasks facing the state.

Key words: *mechanism of protection, executive bodies, state power, constitution.*

Виклад основного матеріалу. Специфічність інституту Президента України полягає в тому, що він виступає, з одного боку, інституційною формою посту глави держави, який вже за визначенням посідає найвище місце в ієрархії інститутів влади, а з другого – втілює в собі характерні особливості й функціональні ознаки органу державної влади, беручи до уваги інституційний характер системи організації останньої. Деякі експерти висловлюють сумніви щодо можливості ототожнення посту глави держави з органом державної влади [1]. Утім, більшість дотримуються іншої точки зору. На наш погляд, обґрунтованим видається твердження про те, що Президент є органом держави, що представлений громадянином України, конституційно наділений відповідними державно-владними повноваженнями для реалізації визначених завдань і функцій, який входить до єдиної системи органів державної влади України і діє відповідно до встановлених правових норм [2, с. 10–11].

Юридичне значення мають також його кваліфікуючі ознаки як первинного, вищого, виборного, одноособового державного органу [3, с. 16]. Виборність Президента народом значно підносить його роль у процесах реалізації державної влади, насамперед, у разі застосування механізмів державного втручання у сферу приватних інтересів осіб. Це обумовлюється тим, що обраний безпосередньо народом Президент набуває представницьких повноважень як виразник інтересів громадян, водночас як глава держави він виступає від її імені (частина перша ст. 102 Конституції України), у тому числі у внутрішніх відносинах держави з її населенням. У сукупності цих властивостей статус Президента характеризується достатньо високим ступенем незалежності стосовно інших органів державної влади та дискретності щодо прийняття рішень згідно з Конституцією України. Відповідно, його участь у певних суспільних відносинах служить гарантією додержання балансу публічних і приватних інтересів [4, с. 145].

Держава створює низку органів, покликаних не тільки захищати, але й сприяти реалізації прав людини. У систему таких органів

та установ входять судові й адміністративні органи, парламентські структури, інститут омбудсмена (уповноваженого з прав людини) та інші. Безперечно, що відповідно до Конституції України очолює систему органів щодо забезпечення прав і свобод людини Президент України, який є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина.

Спосіб взаємозв'язку між органами системи влади може бути різним, але обов'язково таким, що забезпечує єдність і цілісність. При цьому необхідно враховувати, що система влади має внутрішню та зовнішню сторони свого функціонування. Аналізуючи специфіку діяльності кожної з гілок державної влади, ми можемо дійти висновку, що реалізація значної кількості конституційних прав громадян України нерозривно пов'язана з функціонуванням виконавчої гілки державної влади, оскільки на неї покладено обов'язок створення необхідних матеріальних та організаційних умов для реалізації громадянами своїх прав і свобод [5, с. 96].

Важливою умовою утвердження й розвитку України як правової держави, що заснована на засадах верховенства права, взаємній відповідальності між людиною та державою, є незалежно функціонуюча судова влада, здатна забезпечити справедливий та ефективний захист прав кожної людини. Судовий захист прав і свобод людини – це самостійна функція держави, про що яскраво свідчить науковий аналіз норм Конституції України, зокрема в ч. 2 ст. 3 задекларовано, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження й забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави; звернення до суду за захистом конституційних прав і свобод людини та громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (ч. 3 ст. 8 Конституції України). Пріоритетною юридичною гарантією захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина є їх судовий захист, що в Україні закріплений на конституційному рівні – у ч. 1 ст. 55

Основного Закону: «Права та свободи людини і громадянина захищаються судом». Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір і будь-яке кримінальне обвинувачення (ч. 3 ст. 124 Конституції України) [6, с. 187].

Організація діяльності судових та правоохоронних органів щодо реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина характеризується певним механізмом, структура якого включає:

1) діяльність зазначених органів зі здійснення своїх функцій, компетенції, повноважень, прав і обов'язків з метою створення оптимальних умов для реалізації, охорони, захисту та відтворення прав, свобод та обов'язків;

2) результати такої діяльності, що виражається у фактичному втіленні прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Розглянемо окремі правоохоронні органи з точки зору їх ролі в реалізації та захисті прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

На органи прокуратури, у тому числі і у сфері забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, покладаються такі повноваження:

– підтримання державного обвинувачення в суді;

– представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

– нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

– нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [7].

Служба безпеки України (СБУ) визначається як державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Закон передбачає такі завдання: захист державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності України; забезпечення економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України; забезпечення законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб; забезпечення охорони державної таємниці; попередження, виявлення і припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки; попередження, розкриття і розслідування інших, передбачених законодавством, протиправних дій, що безпосеред-

ньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. В разі обмеження прав людини органи СБУ зобов'язані на вимогу громадян надати їм у місячний термін відповідні пояснення стосовно обмеження прав. Дії посадових і службових осіб СБУ громадяни вправі оскаржити до суду [8].

У структурі механізму забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина Національна поліція відіграє важливу роль завдяки своїй діяльності. Ця діяльність має зовнішню і внутрішню сторони. Зовнішня сторона діяльності Національної поліції щодо забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків особи характеризується тим, що вона: а) виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності з законом; б) поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення; в) захищає права людини і громадянина незалежно від походження, майнового та іншого становища, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань; г) не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагають іншого; д) тимчасово, в межах чинного законодавства, обмежує права і свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки; е) забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту; ж) створює умови для реалізації прав, охороняє і захищає особистість від правопорушення, вживає всі передбачені законом заходи до поновлення порушеного права.

Внутрішня сторона діяльності поліції характеризується тим, що вона: а) в межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки і права; б) застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю на законних підставах; в) використовує правові і організаційні форми і методи при забезпеченні прав людини і громадянина; г) її працівники не повинні самі порушувати закони, права та свободи особи [9].

Незважаючи на відмінності в змісті і характері зазначених видів діяльності, основні принципи, форми і прийоми, які стосуються здійснення функцій із захисту прав і свобод людини, залишаються однаковими і відрізняються лише деталями. Діяльність органів Національної поліції, що наділені владними повноваженнями, здійснюється в рамках тих правових форм, які визначені для них законом. Такими є організаційна і юридична форми, які тісно взаємодіють одна з одною, незважаючи на різний зміст [10, с. 117].

Крім того, в умовах становлення в Україні демократичної правової держави спостерігається стійка тенденція до підвищення ролі інститутів громадянського суспільства в організаційно-правовому механізмі захисту прав та свобод людини й громадянина. Серед них насамперед варто звернути увагу на адвокатуру та нотаріат.

Адвокатура в захисному механізмі є суб'єктом, котрий спрямовує свою діяльність на користь суспільству та на захист проголошених прав, свобод та обов'язків людини. Безперечно, інститут адвокатури – особливий орган, що гармонізує інтереси громадянського суспільства із потребами та можливостями держави.

Стаття 59 Конституції України захистила право кожної людини та громадянина на правничу допомогу, зокрема й безоплатну [11]. Механізми реалізації конституційного положення про правничу допомогу визначаються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [12] та іншими законодавчими актами України й статутами адвокатських об'єднань. В означених документах задекларовано, що інститут української адвокатури є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним, відповідно до Конституції України, сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу належну правничу допомогу.

Немає жодних підстав протиставляти захист прав людини та громадянина інтересам і завданням держави та її органів. Діяльність адвоката не є бінарною, вона, за слушним твердженням ученого А. Воронова, двоєдина: забезпечуючи права та гарантовані законом інтереси індивіда, адвокат водночас діє і в інтересах соціуму, держави, зміцнює законність. Захисник, надаючи підсудному допомогу в здійсненні його процесуальних прав, у такий спосіб сприяє правильному та всебічному розгляду справи та винесенню обґрунтованого, справедливого та законного вироку [13, с. 21].

Інститут адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина є одним із засобів самообмеження державної влади через створення та активне функціонування незалежного правозахисного інституту, що є активним актором процесу реалізації такої основної конституційної функції держави, як реалізація та захист прав і свобод людини і

громадянина. Конституційно-правовий статус адвокатури дає їй змогу активно забезпечувати права не тільки кожної особи, але й усього громадянського суспільства, ефективно реалізувати правозахисну функцію держави, забезпечуючи належну взаємодію у діяльності органів державної влади та громадянського суспільства [14, с. 17].

Інститут українського нотаріату можна назвати органом превентивного правосуддя, що попереджує звернення громадян до суду у справах, пов'язаних з реалізацією права та охоронюваних законом інтересів, коли для виникнення або реалізації безспірного суб'єктивного права необхідне публічне волевиявлення компетентного органу, офіційне визнання, підтвердження ним цього права. Таким чином, в основу характеристики нотаріату як інституту превентивного правосуддя покладене розуміння нотаріату як органу, що сприяє досягненню завдань правосуддя та запобігання виникненню судових спорів за допомогою попередження порушення прав та інтересів, забезпечення їх належної реалізації, що можна назвати превентивним захистом [15, с. 21].

Резюмуючи наведене, видається доцільним зробити висновок, що організаційно-правова складова частина механізму захисту прав людини являє собою діяльність низки суб'єктів, які мають різні функції та повноваження, однак мають спільну мету – захист прав людини.

Висновки. Встановлено, що організаційно-правова складова частина механізму захисту виражається в діяльності внутрішньодержавних органів, що задіяні в процесі захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні. Основна роль у організаційно-правовому механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина належить Президенту України, органам виконавчої влади, правоохоронним органам, а так само інститутам громадянського суспільства.

Доведено, що роль Президента України в організаційно-правовому механізмі захисту прав та свобод людини й громадянина в Україні обумовлена тим, що він є гарантом Конституції. Роль органів виконавчої влади в організаційно-правовому механізмі захисту прав та свобод людини й громадянина полягає в організації виконання Конституції та законів України. Особливе місце належить також судам, прокуратурі, органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам, які відіграють активну роль у захисті прав та свобод людини й громадянина.

Література:

1. Євдокимов В.О. Президент держави: конституційний статус. URL: http://www.lawyersunion.org.ua/?page_id=1217.
2. Плахотнюк Н.Г., Мельниченко В.І. Інститут президентства в Україні: становлення та розвиток. Київ : Вид. дім. «Максімум», 2004. 224 с.
3. Рибалка Н.О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Акад. упр. М-ва внутр. справ. Київ, 2009. 18 с.
4. Клименко О.М. Роль Президента України в забезпеченні балансу публічних і приватних інтересів в аспекті примусового відчуження об'єктів права приватної власності для суспільних потреб. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 3(7). С. 133–149.
5. Старуха Б.І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір : дис. к.ю.н. спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2016. 180 с.
6. Чорна С. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 186–190.
7. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
8. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
9. Про Національну поліцію України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
10. Старуха Б.І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір : дис. к.ю.н. спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2016. 180 с.
11. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
13. Белов Д., Жежикова М. Роль і місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/1. С. 19–25.
14. Бочуляк Н.І. Роль адвокатури у механізмі захисту прав і свобод людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. № 24 С. 13–19.
15. Чорна С. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 186–190.

References:

1. Yevdokymov V.O. Prezydent derzhavy: konstytutsiinyi status.[President of the state: constitutional status.] Retrieved from http://www.lawyersunion.org.ua/?page_id=1217
2. Plakhotniuk N.H., Melnychenko V.I. (2004). Instytut prezidentstva v Ukraini: stanovlennia ta rozvytok. [The Institute of the Presidency in Ukraine: formation and development] K.: Vyd. dim. «Maksimus».
3. Rybalka N.O. (2009). Administratyvno-pravovi aspekty diialnosti Prezydenta Ukrainy: avtoref. [Administrative and legal aspects of the activity of the President of Ukraine: autoref.]
4. Klymenko O.M. (2011). Rol Prezydenta Ukrainy v zabezpechenni balansu publichnykh i pryvatnykh interesiv v aspekti prymusovoho vidchuzhennia ob'ektiv prava pryvatnoi vlasnosti dlia suspilnykh potreb. [The role of the President of Ukraine in ensuring the balance of public and private interests in the aspect of forced alienation of objects of private property law for public needs.] «Visnyk Vyshchoi rady yustytisii». № 3 (7).
5. Starukha B.I. (2016). Rol orhaniv derzhavnoi vlady u zabezpechenni prav liudyny i hromadianyna v demokratychnomu suspilstvi: teoretyko-pravovyi vymir: dys. k.yu.n. spets. 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen. [The role of state authorities in ensuring human and citizen rights in a democratic society: theoretical and legal dimension: diss. candidate of science special 12.00.01 – theory and history of the state and law; history of political and legal students.] Kyiv [in Ukrainian].
6. Chorna S. (2020). Rol sudovoi vlady v konstytutsiino-pravovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod liudyny. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. [The role of the judiciary in the constitutional and legal mechanism for the protection of human rights and freedoms. Entrepreneurship, economy and law.] № 8.
7. Pro prokuraturu: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1697-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. [On the Prosecutor's Office: Law of Ukraine dated October 14, 2014 No. 1697-VII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine.] (2015). № 2-3.
8. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 roku № 2229-XII. [About the Security Service of Ukraine: Law of Ukraine dated March 25, 1992 No. 2229-XII.] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1992. № 27.
9. Pro Natsionalnu politisii Ukrainy vid 2 lypnia 2015 roku № 580-VIII. [On the National Police of Ukraine dated July 2, 2015 No. 580-VIII.] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. (2015). № 40-41.

10. Starukha B.I. (2016). Rol orhaniv derzhavnoi vlady u zabezpechenni prav liudyny i hromadianyna v demokratychnomu suspilstvi: teoretyko-pravovyi vymir: dys. k.yu.n. spets. 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen. [The role of state authorities in ensuring human and citizen rights in a democratic society: theoretical and legal dimension: diss. candidate of science special 12.00.01 – theory and history of the state and law; history of political and legal students.] Kyiv [in Ukrainian].
11. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. [Constitution of Ukraine dated June 28, 1996. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine.] (1996). № 30.
12. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 5 lypnia 2012 roku № 5076-VI. [On advocacy and advocacy: Law of Ukraine dated July 5, 2012 No. 5076-VI.] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. (2013). № 27.
13. Bielov D., Zhezhykhova M. (2016). Rol i mistse instytutu advokatury v mekhanizmi zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna. [The role and place of the advocacy institute in the mechanism of protection of human and citizen rights and freedoms.] Visegrad Journal on Human Rights. № 5/1.
14. Bochuliak N.I. (2019). Rol advokatury u mekhanizmi zakhystu prav i svobod liudyny. [The role of advocacy in the mechanism of protection of human rights and freedoms.] Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”. Serii: Yurydychni nauky. № 24
15. Chorna S. (2020). Rol sudovoi vlady v konstytutsiino-pravovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod liudyny. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. [The role of the judiciary in the constitutional and legal mechanism for the protection of human rights and freedoms. Entrepreneurship, economy and law.] № 8.